

การศึกษาองค์ความรู้ของตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังอักเสบ
ที่บันทึกในเอกสารใบลานอีสาน

Study on Knowledge of Medicinal Plant Formulas for Dermatitis
Treatment Recorded in Palm Leaf Manuscripts of Isan

ชินพัฒน์ เฉลิมรัมย์^{1*} และ สุทธิรา เซดลัค¹

¹หลักสูตรความหลากหลายทางชีวภาพ สถาบันวิจัยลุ่มรุกเขเวจ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

Chinnaphat Chaloeamram^{1*} and Sutthira Sedlak¹

Program in Biodiversity, Walairukhavej Botanical Research Institute, Mahasarakham University Kantarawichai District,
Mahasarakham, 44150 Thailand

*Corresponding Author, E-mail: chinnaphat.med@gmail.com

Received: 20 November 2019 | Revised: 27 May 2020 | Accepted: 11 June 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวม ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสารใบลานของจังหวัด สกลนครผ่านการปริวรรตกรรมแล้วจำนวน 33 ผูก ร่วมกับการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการบันทึกข้อมูลการสนทนาในผู้ให้ข้อมูล หลัก ผลการศึกษาพบว่าการเรียกชื่อโรคที่ปรากฏในเอกสารใบลานมีหลายชื่อ ได้แก่ ตุ่มคัน คันคาย ออกตุ่ม ออกคาย และประดงคัน เทียบเคียงโรคกับแพทย์แผนไทยได้คือ ตะโจพิการ และเทียบเคียงโรคกับแพทย์แผนปัจจุบันได้คือ โรคผิวหนังอักเสบ (Dermatitis) สามารถรวบรวมตำรับยาได้ทั้งสิ้น 26 ตำรับ และรวบรวมพืชสมุนไพรได้ทั้งสิ้น 61 ชนิด โดยรากเป็นส่วนหนึ่งของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้มากที่สุด (63.38%) รสขมเย็นเป็นรสชาติของพืชสมุนไพรที่มีการใช้มากที่สุด น้ำกระสายยาที่มีการใช้มากที่สุด คือ น้ำฝน วิธีการเตรียมยาที่ นิยมใช้มากที่สุด คือ การฝนด้วยหิน และการทำเป็นวิธีการใช้ยาที่พบมากที่สุด จากการทบทวนเอกสารพบว่าพืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบ ตำรับยามีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาและมีกลไกการออกฤทธิ์ที่สอดคล้องกับยาที่ใช้รักษาโรคผิวหนังอักเสบของแพทย์แผนปัจจุบัน คือ ต้านการ อักเสบ ช่วยสมานแผล ลดอาการปวด และปรับภูมิคุ้มกัน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องต่อการรักษาและช่วยบรรเทาอาการอักเสบของผิวหนัง

ABSTRACT

This study is a qualitative research done by collecting, examining and analyzing the data regarding use of medicinal plant formulas to treat skin disorders. Data were collected from the palm leaf manuscripts of Sakon Nakhon Province, which has been translated in 33 copies, together with the use of semi-structured interviews and focus group discussion with key informants. The results showed that disease appearing in the palm leaf manuscripts has several names which are Tumkun, Kunkai, Òktum, Òkkai and Pradongkun. The symptoms can be comparable with that of Tachophikan in Thai traditional medicine and Dermatitis in modern medicine. Based on the study, 26 formulas were found which consisted of 61 plant species. The roots were the most frequently used parts in drug

formulation (63.38%) and medicinal plants mostly have bitter flavor. The aqueous adjuvants are mostly rainwater. Most of the medications were prepared as rubbing on stone and most frequently used form of external administration of medicinal plants was unguent. Literature review found that the medicinal plants used in the formulation have the mechanism of action consistent with the drugs used to treat dermatitis of modern medicine, including anti-inflammatory, wound healing, analgesic and immunomodulating, which is relevant to treatment and help relieve inflammation of the skin.

คำสำคัญ: โรคผิวหนังอักเสบ ตำรับยาสมุนไพร พืชสมุนไพร เอกสารโบราณ

Keywords: Dermatitis, Medicinal Plant Formulas, Medicinal Plants, Palm Leaf Manuscripts

บทนำ

โรคผิวหนังอักเสบ (Eczema หรือ Dermatitis) เป็นโรคผิวหนังชนิดหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการอักเสบของผิวหนังชั้นนอก (Epidermis) และผิวหนังชั้นใน (Dermis) ซึ่งเป็นปฏิกิริยาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยทางพันธุกรรม สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นจากภายนอก และระบบภูมิคุ้มกันที่ผิดปกติ (นทพร, 2560) อีกทั้งโรคผิวหนังอักเสบยังเป็นหนึ่งในปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญและพบได้บ่อยในทางเวชปฏิบัติ จากการรายงานข้อมูลทางสถิติผู้ป่วยนอกของสถาบันโรคผิวหนังในปี พ.ศ. 2561 พบว่า โรคผิวหนังอักเสบ เป็นโรคผิวหนังที่มีความชุกมากเป็นอันดับที่ 2 จาก 10 อันดับกลุ่มโรค (สถาบันโรคผิวหนัง, 2561) และเป็นโรคที่พบการใช้ตำรับยาสมุนไพรรักษาามากที่สุดในเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนคร แสดงให้เห็นว่าโรคผิวหนังอักเสบเป็นปัญหาสาธารณสุขตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเป็นโรคที่สามารถมองเห็นและจับต้องได้ ซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวกับรูปลักษณ์และความวิตกกังวลที่ส่งผลต่อสุขภาพทางจิตได้

การดูแลรักษาผู้ป่วยโรคผิวหนังอักเสบ มีวิธีการรักษาประกอบด้วยยาสำหรับใช้ภายใน ได้แก่ ยากิน และยาสำหรับใช้ภายนอก ได้แก่ ยาทา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของโรค ได้แก่ ระยะเฉียบพลัน ระยะกึ่งเฉียบพลัน และระยะเรื้อรัง โดยยากลุ่มคอร์ติโคสเตียรอยด์ (Corticosteroid) เป็นกลุ่มยาทางเลือกอันดับต้น ๆ ในการสั่งจ่ายยาในผู้ป่วยโรคผิวหนังอักเสบ และมีการสั่งจ่ายในรูปแบบยาทามากกว่ายากิน แม้เป็นยาที่ใช้เฉพาะที่แต่การใช้เป็นเวลานานส่งผลให้เกิดอาการข้างเคียงได้ ซึ่งอาการข้างเคียงที่พบได้บ่อยคือ ผิวหนังบางลง ผิวหนังแตกหลุดลอกได้ผิวหนังขยาย สีผิวบริเวณที่ทาอาจลง อาจพบมีขนขึ้นบริเวณที่ทายา เป็นสิว และการติดเชื้อ เช่น เชื้อรา เป็นต้น รวมทั้งยาอาจถูกดูดซึมเข้าสู่ร่างกายได้ การใช้ยาทาติดต่อกัน

นาน ๆ อาจเกิดการตอบสนองต่อยาลดลงได้ (นิภาพรรณและอมรา, 2557; นทพร, 2560) ด้วยเหตุนี้การศึกษาองค์ความรู้ของการรักษาโรคผิวหนังอักเสบด้วยการใช้ตำรับยาสมุนไพร จะเป็นแนวทางเวชปฏิบัติและสามารถเลือกใช้ตำรับยาสมุนไพรรักษาผู้ป่วยได้อย่างมีความเหมาะสมอีกทางเลือกหนึ่ง เนื่องจากการใช้สมุนไพรมีต้นทุนที่ต่ำ มีความเป็นพิษและผลข้างเคียงน้อยกว่าสารเคมี (จิรนนท์, 2561)

เอกสารโบราณเป็นเอกสารโบราณประเภทหนึ่งที่บันทึกลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการจารตัวหนังสือลงบนใบของต้นลาน และเป็นเอกสารโบราณที่พบมากและแพร่หลายที่สุดในภาคอีสาน ทั้งนี้ยังเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่คนอีสานสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อใช้ในสังคมที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน มีการบันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งคติทางโลกและคติทางธรรม เช่น หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ โหราศาสตร์ วรรณกรรม พงศาวดาร กฎหมายโบราณ คาถาอาคม และตำรายา เป็นต้น (สมัย, 2557)

ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ของแนวทางการรักษาโรคผิวหนังอักเสบด้วยการใช้ตำรับยาสมุนไพรที่ปรากฏในเอกสารโบราณอีสานของจังหวัดสกลนคร ทั้งนี้ตำรายาในเอกสารโบราณของจังหวัดสกลนครได้ผ่านการปริวรรตกรรมหรือแปลเป็นภาษาปัจจุบัน โดยงานแพทย์แผนไทย กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร ร่วมกับคณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร และหมอพื้นบ้านในเขตจังหวัดสกลนคร ซึ่งมีเนื้อหาที่สมบูรณ์และประกอบด้วยตำรับยารักษาโรคผิวหนังเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะเป็นการชี้ให้เห็นถึงกระบวนการรักษาโรคผิวหนังด้วยพืชสมุนไพรตามหลักการแพทย์พื้นบ้านสำหรับเป็นแนวทางในการรักษาผู้ป่วย

ตามกระบวนการแพทย์แผนไทย สนับสนุนในการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ และเพื่อให้เกิดองค์ความรู้และความน่าเชื่อถือในการรักษาโรคตามกระบวนการแพทย์แผนไทยมากขึ้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

เอกสารโบราณ จำนวน 33 ผูก (ฉบับ) เป็นตำราที่มีเนื้อหาสมบูรณ์และประกอบด้วยตำรับยารักษาโรคผิวหนังเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งได้รับการปริวรรตหรือแปลเป็นภาษาปัจจุบันจากหมอพื้นบ้านที่มีประสบการณ์และผู้เชี่ยวชาญแล้ว ประกอบด้วยข้อมูลดังนี้

ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนครเล่มที่ 1 จำนวน 11 ผูก (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร, 2554ก)

ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนครเล่มที่ 2 จำนวน 12 ผูก (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร, 2554ข)

ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนครเล่มที่ 3 จำนวน 10 ผูก (งานแพทย์แผนไทยและสาขาวิชาการแพทย์แผนไทย, 2556)

2. เกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูล

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังในเอกสารโบราณ โดยมีหลักพิจารณาดังนี้

มีชื่อตำรับยา และสรรพคุณของตำรับยา

มีชื่อโรค และหรือลักษณะอาการของโรค

มีชื่อและส่วนที่ใช้ของพืช

มีวิธีการเตรียมยา และวิธีการใช้ยา

ไม่มีการใช้สัตว์และธาตุวัตถุประกอบตำรับยา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview form) และแบบบันทึกข้อมูลการสนทนา (Focus group discussion form) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ หมอพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดสกลนคร

4. การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

ตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสรุปองค์ความรู้ของแนว

ทางการรักษาโรคผิวหนังอักเสบด้วยการใช้ตำรับยาสมุนไพรที่ปรากฏในเอกสารโบราณ มีวิธีดำเนินงานดังนี้

4.1 ข้อมูลโรคผิวหนังอักเสบ

ตรวจสอบชื่อโรค และลักษณะอาการของโรค ที่รวบรวมจากเอกสารโบราณ โดยอ้างอิงตามหนังสือของ ดารณี (2549) อุษา (2552) และหมอพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดสกลนคร

เทียบเคียงชื่อโรคและลักษณะอาการของโรคผิวหนังในทางแพทย์แผนไทยและทางแผนปัจจุบัน โดยอ้างอิงตามหนังสือศัพท์แพทย์ไทย (นันทวัน, 2551) และได้รับการยืนยันความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านทฤษฎีการแพทย์แผนไทย คือ ปิยาภรณ์ แสนศิลา สาขาวิชาแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และ รสมน เพ็งสิงห์ แพทย์แผนไทยประยุกต์ โรงพยาบาลสังคม จังหวัดหนองคาย

4.2 ข้อมูลพืชสมุนไพร

ตรวจสอบชื่อท้องถิ่นของพืช ที่รวบรวมจากเอกสารโบราณ โดยอ้างอิงตามหนังสือของ ดารณี (2549) อุษา (2552) และหมอพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดสกลนคร

ตรวจสอบชื่อเครื่องยาสมุนไพร และรสรยา โดยอ้างอิงตามหนังสือของ ชยันต์ และคณะ (2560) วุฒิ (2558) วิทย์ (2548) และฐานข้อมูลสมุนไพร

ตรวจสอบชื่อพื้นเมืองของพืช โดยอ้างอิงตามหนังสือของ ราชนันท์และสมราน (2557) และ วิทยาและสันติ (2553)

ตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ของพืช (Plant Identification) โดยใช้หนังสือพรรณพฤกษชาติแห่งประเทศไทย (Flora of Thailand) และหนังสือพรรณพฤกษชาติของประเทศใกล้เคียง เช่น Flora Malesiana, Flora of China, Flora of British India และ The Plant List เป็นต้น

เก็บตัวอย่างพืชสมุนไพรที่สำคัญ โดยขอความร่วมมือจากหมอพื้นบ้านออกร่วมเก็บสมุนไพร และใช้วิธีการเก็บตัวอย่างตามหลักพฤกษศาสตร์ของ Bridson and Forman (1992) สมุนไพรที่รวบรวมได้นำมาทำเป็นตัวอย่างอ้างอิง (Voucher Specimens) จัดเก็บไว้ที่สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล

1. นิยามของโรคผิวหนังอักเสบ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ พบว่าโรคผิวหนังอักเสบที่ปรากฏในเอกสารโบราณ มีการเรียกหลายชื่อตามหมอสสมติ คือ **ตุ่มคัน คันคาย ออกตุ่ม ออกคาย และประดงคัน** ซึ่งหมายถึงโรคที่มีลักษณะอาการ คือ มีผื่นขึ้นตามร่างกาย เป็นตุ่มนูนแดงหรือตุ่มใส และมีอาการแสบคัน โดยในเอกสารโบราณระบุว่าสาเหตุของการเกิดโรคจาก กรรมพันธุ์ ความเครียด พฤติกรรมการบริโภคอาหาร (ผัดสำแลง) พฤติกรรมการใช้ชีวิต เชื้อโรคที่เข้าสู่ร่างกาย และสารพิษ

ทางแพทย์แผนไทย โรคผิวหนังอักเสบเป็นโรคผิวหนังชนิดหนึ่งที่เกิดจากความผิดปกติของปถวิธาตุ (ธาตุดิน) คือ ผิวหนัง (ตะโจ) ซึ่งมีสาเหตุจาก กรรมพันธุ์ การเรื้อรังจากรอยโรคอื่น การแปรปรวนของกองธาตุในร่างกาย กิมีชาติ (เชื้อโรค) ที่เข้าสู่ร่างกาย และเกิดขึ้นเองโดยไม่ทราบสาเหตุ ส่งผลให้กองสมุฏฐานเตโชธาตุ (ธาตุไฟ) กำเริบหรือทำหน้าที่มากขึ้น กระทบต่อวาโยธาตุ (ธาตุลม) ให้มีกำลังมากขึ้นด้วย กระทำให้อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) อย่างเลือดและน้ำเหลือง ข้นเหนียว ไทลเวียนไม่สะดวกเกิดการคั่งของเสียมากขึ้น แล้วกระทบต่อปถวิธาตุ (ธาตุดิน) คือ ผิวหนังมีความผิดปกติ (ตะโจพิการ) ให้แห้ง หยาด้าน สาก แสบคัน หนังแตกมีเลือดออก มีเม็ดผื่นขึ้น เป็นแผล และผิวหนังเป็นต้น (มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม, 2558) โดยมีชื่อเรียกตามหมอสสมติที่แตกต่างกันตามลักษณะอาการ ได้แก่ เรื้อนวิลา กลากเหล็ก และมะเร็งไร (โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ, 2537)

ทางแพทย์แผนปัจจุบัน โรคผิวหนังอักเสบ (Eczema หรือ Dermatitis) เป็นโรคผิวหนังชนิดหนึ่งที่เกิดจากความผิดปกติของผิวหนังและเนื้อเยื่อ มีลักษณะรอยโรคเป็นตุ่มนูน (Papules) หรืออาจพบตุ่มน้ำใส (Vesicles) มีขุยหรือสะเก็ดละเอียด (Scales) ร่วมกับอาการบวมแดงบริเวณรอยโรคและอาการคันอาการอาจเกิดได้ในทุกช่วงอายุของผู้ป่วยส่วนใหญ่รักษาหายได้โดยไม่มีภาวะแทรกซ้อน ซึ่งสาเหตุของการเกิดโรคผิวหนังอักเสบที่พบได้บ่อย ได้แก่ การเกิดปฏิกิริยาภูมิแพ้บริเวณผิวหนัง การสัมผัสสารที่ก่อให้เกิดการระคายเคือง การสัมผัสความร้อนหรือความชื้นต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เป็นต้น นอกจากนี้โรคผิวหนังอักเสบยังสามารถจำแนกตามลักษณะของการเกิดโรค เช่น ผิวหนังอักเสบจากการระคายเคืองสัมผัส (Irritant contact dermatitis) ผื่นแพ้สัมผัส (Allergic contact derma-

titis) ผื่นภูมิแพ้ผิวหนัง (Atopic dermatitis) ผิวหนังอักเสบของต่อมไขมัน (Seborrheic dermatitis) ผิวหนังอักเสบชนิดตุ่มน้ำใส (Dyshidrotic eczema) โรคผิวหนังอักเสบที่เกิดจากอาการคันเฉพาะที่และถูกกระตุ้นโดยการเกา (Neurodermatitis) โรคผิวหนังอักเสบที่มีลักษณะรอยโรคเป็นวงกลมแบบผื่นแพ้งเหริยญ (Nummular eczema) และโรคผิวหนังอักเสบบริเวณขาที่สัมพันธ์กับปัญหาด้านการไหลเวียนของโลหิต (Stasis dermatitis) เป็นต้น (นทพร, 2560)

ดังนั้นคำนิยาม ตุ่มคัน คันคาย ออกตุ่ม ออกคาย และประดงคัน ที่ปรากฏในเอกสารโบราณ ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์อย่างเดียวกัน คือ อธิบายลักษณะอาการของโรคผิวหนังอักเสบ ในขณะที่ทางแพทย์แผนไทย และทางแพทย์แผนปัจจุบัน ได้อธิบายโรคผิวหนังอักเสบ ว่าเป็นกลุ่มโรคผิวหนังชนิดหนึ่งที่ยกวินิจฉัยได้หลายชนิดและมีชื่อเรียกตามลักษณะของการเกิดโรค

2. การรักษาโรคผิวหนังอักเสบ

2.1 ตำรับยาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา การตั้งตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังอักเสบ เป็นวิธีการปรุงยาทั้งการใช้ยาสมุนไพรเพียงชนิดเดียวหรือหลายชนิดรวมกันอยู่ในตำรับที่มีความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของหมอหรือได้เรียนรู้สืบทอดมา ประกอบด้วยการใช้พืชตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป จำนวน 19 ตำรับ และการใช้พืชชนิดเดียว จำนวน 7 ตำรับ ในขณะที่การตั้งตำรับยาตามหลักเภสัชกรรมของแพทย์แผนไทยที่มุ่งเน้นเรื่องโครงสร้างของตำรับยาด้วยการใช้พืชสมุนไพรหลายชนิดประกอบตำรับยาให้ครอบคลุมถึงสมุฏฐานของโรค และแก้ไขป้องกันโรคแทรกโรคตามไว้พร้อมกัน (วุฒิ, 2558; ลัดดาวัลย์, 2559) จากการศึกษารวบรวมตำรับยาได้ทั้งสิ้น จำนวน 26 ตำรับ ประกอบด้วยยาสำหรับใช้ภายใน จำนวน 4 ตำรับ และยาสำหรับใช้ภายนอก จำนวน 22 ตำรับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1 โดยเป็นตำรับยาที่มีการใช้พืชสมุนไพรสดส่วน หรือน้ำหนักที่เท่ากันประกอบตำรับยา นอกจากนี้สามารถรวบรวมพืชสมุนไพรได้ทั้งสิ้น จำนวน 61 ชนิด

2.2 ยารสประธาน การปรุงยาที่ประกอบด้วยเภสัชวัตถุเป็นตำรับแล้ว รสของยาที่ปรุงหรือผสมเมื่อนำมาประกอบปรุงเป็นยาสำเร็จรูปแล้วจนเหลือรสของตัวยาสำเร็จรูปอยู่เพียงรสเดียวจากสามรสยา คือ รสเย็น รสร้อน และรสสุขุม จากกร

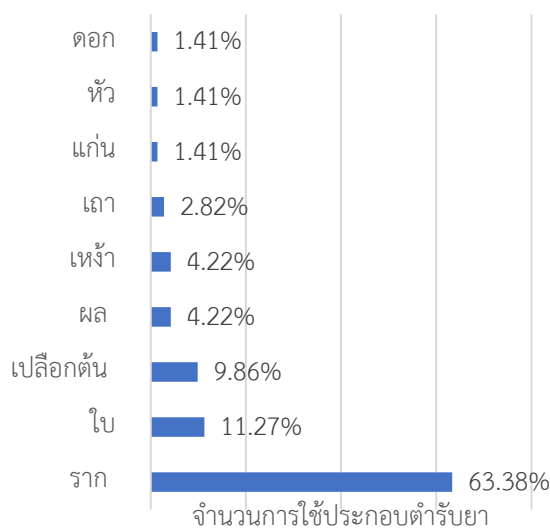
ตรวจสอบพบว่ายารสเย็น เป็นรสประธานของตำรับที่พบมากที่สุด จำนวน 24 ตำรับ และยารสสุขุม 2 ตำรับ เมื่อวิเคราะห์พบว่ายารสเย็นมีสรรพคุณแก้ความผิดปกติของเตโชธาตุ (ธาตุไฟ) ลดความร้อน แก้ไข้ และแก้การอักเสบของร่างกาย ซึ่งมีความสอดคล้องกับพยาธิสภาพและลักษณะอาการของโรคผิวหนังอักเสบ (วุฒิ, 2558; ลัดดาวัลย์, 2559)

2.3 ส่วนของพืชที่นำมาใช้ จากการรวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพร 61 ชนิด ที่นำมาใช้ประกอบตำรับยารักษาโรคผิวหนังอักเสบในเอกสารโบราณ พบว่า ราก เป็นส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้มากที่สุด คือ ร้อยละ 63.38 รองลงมา คือ ใบ เปลือกต้น ผล เหง้า เถา แก่น หัว และดอก ตามลำดับ (รูปที่ 1) สอดคล้องกับการศึกษาของ เกศริน และคณะ (2560) พบว่า ราก เป็นส่วนของพืชที่มีการนำมาใช้ประกอบเป็นยาสมุนไพรมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากรากเป็นส่วนหนึ่งของพืชที่มีการสะสมของสารสำคัญต่าง ๆ มาก จึงนิยมนำมาใช้

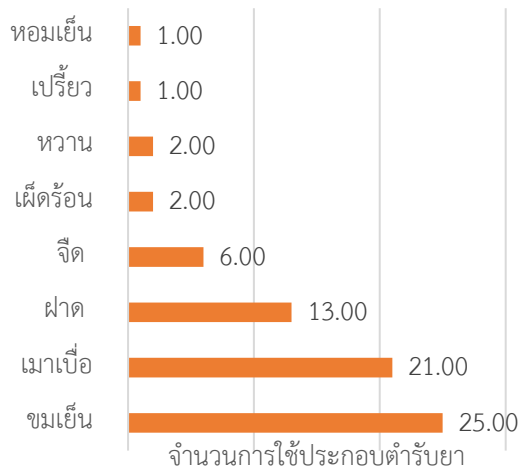
2.4 รสยาของพืชสมุนไพร จากการตรวจสอบรสยาของพืชสมุนไพรตามหลักเภสัชกรรมแพทย์แผนไทย พบว่ารสขมเย็น เป็นรสยาที่มีการนำมาใช้มากที่สุด รองลงมา คือ รสเมาเบื่อ รสฝาด รสจืด รสเผ็ดร้อน รสหวาน รสเปรี้ยว และรสหอมเย็น

ตามลำดับ (รูปที่ 2) แสดงให้เห็นว่าตัวยาตรงที่จะใช้รักษาอาการหลักมีรสยาที่สอดคล้องกับสรรพคุณตามหลักเภสัชกรรมไทยคือ รสขมเย็นมีความสำคัญต่อการลดความร้อนและการอักเสบในร่างกาย รสเมาเบื่อมีความสำคัญต่อการรักษาโรคผิวหนังและน้ำเหลืองเสีย รสฝาดมีความสำคัญต่อการสมานแผล และรสยาอื่น ๆ มีความสำคัญต่อการช่วยปรับสมดุลในร่างกาย (วุฒิ, 2558; ลัดดาวัลย์, 2559)

2.5 น้ำกระสายยา การใช้น้ำกระสายยา เป็นการใช้น้ำที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ รวมทั้งน้ำสะอาด และสุรา ที่ผ่านวิธีการต้ม ผน บีบ แช่ว และคั้น ละลายเอาน้ำมาผสมยา เพื่อให้ยามีฤทธิ์ที่ตรงต่อโรค เพิ่มสรรพคุณของยา และเพื่อให้ง่ายต่อการรับประทานหรือการใช้ โดยน้ำกระสายยาที่มีการใช้มากที่สุด คือ น้ำฝน (14 ตำรับ) รองลงมา คือ น้ำข้าวเจ้า (2 ตำรับ) น้ำมะนาว (2 ตำรับ) น้ำสุรา (2 ตำรับ) น้ำพังกา (1 ตำรับ) และน้ำเช็ดข้าว (1 ตำรับ) ตามลำดับ ทั้งนี้ น้ำพังกา ไม่พบการใช้เป็นน้ำกระสายยาในเภสัชกรรมแพทย์แผนไทย (วุฒิ, 2558; ลัดดาวัลย์, 2559) โดยพ่ออาน อุทโท (19 กรกฎาคม 2562) ให้สัมภาษณ์ว่า น้ำพังกาเป็นน้ำที่กรองได้จากการหมักข้าวเหนียวหนึ่งด้วยราและยีสต์ก่อนการเป็นสาโท หรือแอลกอฮอล์

รูปที่ 1 ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้

รูปที่ 2 รสยาของพืชสมุนไพร

2.6 วิธีการเตรียมยา วิธีการเตรียมยาที่พบมากที่สุด คือ การฝนด้วยหิน (14 ตำรับ) รองลงมาคือ การตำ (5 ตำรับ) การแช่ (4 ตำรับ) การต้ม (2 ตำรับ) และการคั้น (1 ตำรับ) ตามลำดับ ซึ่งการฝนเป็นวิธีการเตรียมยาที่ไม่พบในวิธีการปรุงยา 28 วิธี ตามหลักเภสัชกรรมแพทย์แผนไทย (ลัดดาวัลย์, 2559) ทั้งนี้การฝนด้วยหินเป็นภูมิปัญญาของแพทย์พื้นบ้านในการเตรียมยาเพื่อใช้รักษาผู้ป่วย เนื่องจากมีความสะดวก รวดเร็ว และใช้ต้นทุนที่ต่ำในการเตรียม ในขณะที่ Bhat et al. (2014) และ Sharma et al. (2014) รายงานว่า การบดเป็นวิธีการเตรียมยาที่นิยมมากที่สุดในการใช้รักษาโรคผิวหนัง โดยการฝนยาเป็นการนำตัวยาหรือเภสัชวัตถุมาฝนหรือถูกับแผ่นหินและละลายกับน้ำกระสายยา ในขณะที่การบดเป็นการนำตัวยาหรือเภสัชวัตถุมาบดด้วยหินบดยาหรือเครื่องบดให้เป็นผงละเอียด

2.7 วิธีการใช้ยา วิธีการใช้ยาที่พบมากที่สุด คือ การทา (16 ตำรับ) รองลงมา คือ การอาบ (5 ตำรับ) การกิน (4 ตำรับ) และการพอก (1 ตำรับ) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Bhat et al. (2014) และ Sharma et al. (2014) พบว่า การทาเป็นวิธีการใช้ยาที่นิยมมากที่สุดในการรักษาโรคผิวหนัง เนื่องจากเป็นการใช้เฉพาะที่ทำให้ร่างกายสามารถดูดซึมยาได้โดยตรง ส่งผลให้ยาออกฤทธิ์ได้ดีและมีประสิทธิภาพในการรักษาโรค สอดคล้องกับคัมภีร์วิถีกฎโรค และคัมภีร์ไพจิตรมหาวงศ์ของแพทย์แผนไทยที่มีวิธีการรักษาด้วยการใช้ยาทาและยาสำหรับใช้ภายนอก (มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม, 2558)

2.8 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่เกี่ยวข้องกับโรคผิวหนังอักเสบ ตามหลักแนวคิดแพทย์แผนไทย การอักเสบของผิวหนังเกิดจากกองสมุฏฐานของธาตุไฟกำเริบหรือเกินความสมดุลจากปัจจัยกระตุ้นทั้งภายในและภายนอกร่างกาย ทำให้ความร้อนที่สะสมกระตุ้นธาตุลมให้กำเริบกระทบต่อธาตุน้ำและธาตุดินให้หย่อนหรือเสียสมดุลและคั่งค้างในร่างกาย เป็นพิษต่อเลือดและน้ำเหลือง เกิดการสะสมความร้อนใต้ผิวหนังมากขึ้น ส่งผลให้ผิวหนังเป็นแผล บวม แดง มีผื่น และแสบคัน ดังนั้นตำรับยารักษาโรคผิวหนังอักเสบ จึงประกอบด้วยยาสมุนไพรที่มีรสขมเย็น รสเมาเปือ และรสผาตเป็นหลัก เพื่อปรับสมดุลของธาตุในร่างกายไม่ให้ร้อนเกินไป จากการวิเคราะห์โครงสร้างตำรับยาและการทบทวนฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชสมุนไพรสามารถจัดกลุ่มยาตามความสำคัญที่เป็นเสมือนกลุ่มยาพื้นฐานของตำรับยารักษาโรคผิวหนังอักเสบ ดังนี้

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ (Anti-inflammatory) พืชสมุนไพรที่มีฤทธิ์ต้านการอักเสบพบมากในกลุ่มพืชที่มีรสขมเย็น ที่ใช้เพื่อการลดความร้อนจากธาตุไฟกำเริบ และเป็นกลุ่มยาที่ใช้คุมรสยาของตำรับยาไม่ให้ร้อนเกินไป เช่น รากก้างปลาเครือ (Saha et al., 2007) รากกระเจาะ (Sarada et al., 2012) รากตูมกาแดง (Chen et al., 2012) เถาบอระเพ็ด (Hipol et al., 2012) รากย่านาง (Weerawatanakorn et al., 2018) ผลน้ำเต้า (Ghule et al., 2006) บวบหอม (Abirami et al., 2011) รากจี้บ้าน (Anandarajagopal et al., 2013) รากเหมือดแก้ว (Mehjabeen et al., 2014) รากจั่นดิน (Plangsombat et al., 2016) และรากเอื้องหมายนา (Selim and Jaouni, 2016) เป็น

ต้น กลุ่มพืชที่มีรสฝาด ใช้เพื่อปรับสมดุลธาตุดินและธาตุน้ำที่หย่อนจากความร้อนของธาตุไฟ เช่น ขมิ้นชัน (Liju et al., 2011) ขมิ้นอ้อย (Makabe et al., 2006) เปลือกต้นเหียงพรัานางแอ (Krishnaveni et al., 2009a) เปลือกต้นมะกอก (Rao et al., 2009) และเปลือกต้นมะเดื่ออุทุมพร (Sunil and Priyanka, 2010) เป็นต้น และกลุ่มพืชที่มีรสจืด ใช้เพื่อดับพิษจากความร้อน เช่น เม่าสร้อย (Kiem et al., 2017) รากรางจืด (Boonyarikpunchai et al., 2014) และรากหม่อน (Yimam et al., 2016) เป็นต้น

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์สมานแผล (Wound healing) พบมากในกลุ่มยาที่มีรสฝาด เพื่อใช้ในการสมานแผล ปรับสมดุลธาตุดิน คือ ผิวหนัง และกล้ามเนื้อ และธาตุน้ำ คือ เลือด และน้ำเหลือง ให้กลับสู่ภาวะปกติ ซึ่งสมุนไพรที่พบ ได้แก่ ขมิ้นชัน (Kulac et al., 2013) ขมิ้นอ้อย (Xu et al., 2018) เปลือกต้นเหียงพรัานางแอ (Krishnaveni et al., 2009b) เปลือกต้นมะขามป้อม (Sumitra et al., 2009) และเปลือกต้นมะเดื่ออุทุมพร (Murti and Kumar, 2012) เป็นต้น กลุ่มพืชที่มีรสขมเย็น ใช้เพื่อดับพิษของบาดแผลจากการอักเสบ เช่น เถาบอระเพ็ด (Arcueno et al., 2015) รากกระเจาะ (Bhuvanewari et al., 2014) และบวบหอม (Abirami et al., 2011) เป็นต้น และกลุ่มพืชที่มีรสจืด เช่น รากหม่อน (Bhatia et al., 2014) และรากรางจืด (Kwansang et al., 2015) เป็นต้น

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์ลดปวด (Analgesic) พบในพืชสมุนไพรที่มีรสยาและสรรพคุณลดความร้อนจากธาตุไฟกำเริบ ลดการคั่ง

คั่งจากธาตุลมและธาตุน้ำ ได้แก่ กลุ่มพืชที่มีรสขมเย็น คือ รากก้างปลาเครือ (Saha et al., 2007) เอื้องหมายนา (Bhattacharya and Nagaich, 2010) รากย่านาง (Jongchanapong et al., 2010) และผลน้ำเต้า (Ghule et al., 2006) เป็นต้น กลุ่มพืชที่มีรสเมาเบื่อ ใช้เพื่อดับพิษของธาตุน้ำที่หย่อน คือ เลือดและน้ำเหลือง จากความร้อนธาตุไฟ เช่น ข่อย (Rahman et al., 2014) ใบถั่วแปบ (Proma et al., 2014) ใบถั่วแระ (Oyebanji et al., 2014) และใบพลูช้าง (Ferdous et al., 2013) เป็นต้น กลุ่มพืชที่มีรสจืด ใช้เพื่อดับพิษจากความร้อน คือ รากหม่อน (Yimam et al., 2016) และรากรางจืด (Boonyarikpunchai et al., 2014) เป็นต้น และกลุ่มพืชที่มีรสฝาด เช่น เปลือกต้นมะกอก (Panda et al., 2009) และเปลือกต้นมะเดื่ออุทุมพร (Sunil and Priyanka, 2010) เป็นต้น

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์เกี่ยวกับภูมิคุ้มกัน พบในพืชสมุนไพรที่มีสรรพคุณปรับสมดุลธาตุน้ำที่หย่อน คือ เลือด และน้ำเหลือง ที่กระทบจากธาตุไฟกำเริบให้กลับสู่ภาวะปกติ เช่น รากก้างปลาเครือ (Kumar et al., 2014) รากจันดิน (Thakur et al., 2012) ดอกบัวเผื่อน (Pandurangan et al., 2013) แก่นฝาง (Sunitha et al., 2015) เปลือกต้นมะเดื่ออุทุมพร (Gupta and Chaphalkar, 2016) และรากย่านาง (ชุตินันท์ และคณะ, 2552) มีฤทธิ์ปรับภูมิคุ้มกัน (Immunomodulating) ขมิ้นชัน (Yano et al., 2000) เปลือกต้นมะเดื่ออุทุมพร และรากย่านาง (Juckmeta et al., 2014) มีฤทธิ์ต้านอาการแพ้ (Antiallergic)

ตารางที่ 1 ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังอักเสบที่บันทึกในเอกสารโบราณ

ลำดับ	องค์ประกอบของตำรับยา				ส่วนที่ใช้	รสยาสมุนไพร	รสยาประธาน	วิธีการเตรียมยา	วิธีใช้
	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อในโบราณ	ชื่อวิทยาศาสตร์/ชื่อวงศ์/Collector No.						
De01	พิพานน้อย	พิพาน	<i>Uvaria rufa</i> Blume/Annonaceae/CS158	ราก	เย็น	เย็น	ฝนด้วยหิน	กิน	
	นางแย้ม	ดอกซ้อน	<i>Clerodendrum chinense</i> (Osbeck) Mabb./Lamiaceae/CS083	ราก	เผื่อน		ละลาย		
	มะลิ	ดอกซ้อนน้อย	<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton/Oleaceae/CS006	ราก	เย็นเมา		น้ำฝน		
	พริก	พริก	<i>Capsicum annuum</i> L./Solanaceae/CS172	ราก	เย็น				
	น้ำเน่าตง	น้ำเน่า	<i>Thunbergia similis</i> Craib/Acanthaceae/CS200	ราก	จืด				
De02	ย่านาง	ยานาง	<i>Tiliacora triandra</i> Diels /Menispermaceae/CS019	ราก	ขมเย็น	เย็น	ฝนด้วยหิน	ทา	
	มะหวด	หมากหวด	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh./Sapindaceae/CS089	ราก	เมาเบื่อสุขุม		ละลายน้ำ	พังกา	

ตารางที่ 1 คำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังอักเสบที่บันทึกในเอกสารใบลาน (ต่อ)

ลำดับ	องค์ประกอบของตำรับยา							
	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อในใบลาน	ชื่อวิทยาศาสตร์/ชื่อวงศ์/Collector No.	ส่วนที่ใช้	รสยาสมุนไพร	รสยาประธาน	วิธีการเตรียมยา	วิธีใช้
De03	ข้างน้ำว	ข้างน้ำว	<i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr./Ochnaceae/CS035	ราก	ขม	สุขุม	ฝนด้วยหิน	กิน
	เหมือดโลด	เหมือดโลด	<i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Baill./Phyllanthaceae/CS201	ราก	ร้อน		ละลาย	
	เหมือดแก้ว	เหมือดเหล้า	<i>Symplocos racemosa</i> Roxb./Symplocaceae	ราก	สุขุม		น้ำฝน	
	มะกอกเกลื่อน	หมากเหลื่อม	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin /Bursaceae /CS127	ราก	เผื่อน			
	ตับเต่าตัน	เอื้อนกวาง	<i>Diospyros ehretioides</i> Wall. ex G.Don/Ebenaceae/CS090	ราก	เย็นเผื่อน			
	เมาสร้อย	เมาตาเขียด	<i>Antidesma acidum</i> Retz./Phyllanthaceae/CS180	ราก	จืด			
De04	บวบหอม	บวบ	<i>Luffa cylindrica</i> (L.) M.Roem./Cucurbitaceae/CS181	ผล	เย็น	เย็น	ฝนด้วยหิน	พอก
	ขมิ้นชัน	ข้าวพรมัน	<i>Curcuma longa</i> L./Zingiberaceae/CS021	เหง้า	ฝาดขมเย็น		ละลาย น้ำข้าวเช็ด	
De05	พญารากหล่อ	กาสัก	<i>Leea macrophylla</i> Roxb. ex Hornem./Vitaceae/CS099	ราก	เย็น	เย็น	ฝนด้วยหิน	ทา
	มะขามป้อม	ขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L./Phyllanthaceae/CS055	เปลือกต้น	ฝาดขม		ละลายน้ำ มะนาว	
De06	มะเดื่ออุทุมพร	เดื่อเกียง	<i>Ficus racemosa</i> L./Moraceae/CS091	เปลือกต้น	ฝาดเย็น	เย็น	ฝนด้วยหิน	ทา
							ละลาย น้ำฝน	
De07	ส้มกบ	ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb./Rubiaceae/CS024	ราก	ขม	เย็น	แช่ด้วย	อาบ
	ขางหัวหมู	แดงแข่ง	<i>Milium velutinum</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson/Annonaceae/CS214	ราก	เมาเบื่อ		น้ำฝน	
	หัวร้อยรู	หัวขี้มด	<i>Hydnophytum formicarum</i> Jack /Rubiaceae /CS202	หัว	เมาเบื่อ			
De08	จันดิน	ผักชีข้าง	<i>Asparagus racemosus</i> Willd./Asparagaceae/CS097	ราก	เย็นติดหวาน	เย็น	ตำรวมกัน	ทา
	ฝ้าย	ฝ้ายเอื้อ	<i>Gossypium herbaceum</i> L./Malvaceae/CS088	ผล	เมาเบื่อ			
De09	ถั่วแระ	ถั่วแฮ	<i>Cajanus cajan</i> (L.) Millsp./Fabaceae/CS110	ใบ	เผื่อน	เย็น	คั้นเอาน้ำ	ทา
	มะยม	หมากยม	<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels/Phyllanthaceae/CS177	ใบ	จืด			
	สับปะรด	หมากนัต	<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr./Bromeliaceae/CS203	ใบ	เผื่อน			
De10	ส้มกบ	ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb./Rubiaceae/CS024	ราก	ขม	เย็น	ฝนด้วยหิน	กิน
	ขางหัวหมู	แดงแข่ง	<i>Milium velutinum</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson/Annonaceae/CS214	ราก	เมาเบื่อ		ละลาย น้ำฝน	
	ก้างปลาเครือ	ก้างปลา	<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir./Phyllanthaceae/CS204	ราก	ขมเย็น			
De11	ค้ำมอกหลวง	ไซเน่าใหญ่	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch./Rubiaceae/CS175	ราก	เผื่อนเมา			
	โพศรี	โพสี	<i>Hura crepitans</i> L./Euphorbiaceae/CS053	ใบ	ฝาดเผื่อน	เย็น	ต้มเดือด เอาน้ำ	อาบ
De12	ตุ้มกาแดง	แสงเบื่อ	<i>Strychnos nux-vomica</i> L./Loganiaceae/CS205	ราก	ขมเมา	เย็น	ฝนด้วยหิน	ทา
De13							ละลาย น้ำฝน	
	ชะเอมไทย	อ้อยสามสวน	<i>Albizia myriophylla</i> Benth./Fabaceae/CS216	ราก	หวาน	สุขุม	ฝนด้วยหิน	ทา
	เหมือดโลด	เหมือดโลด	<i>Aporosa villosa</i> (Lindl.) Baill./Phyllanthaceae/CS201	ราก	ร้อน		ละลาย	
	แพบน้ำ	หูลิง	<i>Hymenocardia punctata</i> Wall. ex Lindl./Phyllanthaceae/CS141	ราก	เมาเบื่อ		น้ำฝน	
	มะเกลือกา	เกลือกา	<i>Diospyros gracilis</i> Fletcher/Ebenaceae/CS215	ราก	เมาเบื่อเย็น			
	ขางหัวหมู	แดงแข่ง	<i>Milium velutinum</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson/Annonaceae/CS214	ราก	เมาเบื่อ			
	ส้มกบ	ส้มกบ	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb./Rubiaceae/CS024	ราก	ขม			
กระท่อม	โกสม	<i>Neolamarckia cadamba</i> (Roxb.) Bosser/Rubiaceae	ราก	ฝาดเมา				
กระเจาะ	ตุ้มตั้ง	<i>Hesperethusa crenulata</i> (Roxb.) M.Roem./Rutaceae/CS045	ราก	ขมเย็น				

ตารางที่ 1 ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังอักเสบที่บันทึกในเอกสารโบราณ (ต่อ)

ลำดับ	องค์ประกอบของตำรับยา							
	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อโบราณ	ชื่อวิทยาศาสตร์/ชื่อวงศ์/Collector No.	ส่วนที่ใช้	รสรยาสมุนไพร	รสรยาประธาน	วิธีการเตรียมยา	วิธีใช้
De14	ฝาง	ฝาง	<i>Caesalpinia sappan</i> L./Fabaceae/CS105	แก่น	ฝาดขม	เย็น	ฝนด้วยหิน	ทา
	เอื้องหมายนา	เอื้อง	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig)	ราก	ขมเมา		ละลาย	
			C.D.Specht/Costaceae/CS023				น้ำฝน	
De15	บัวเผื่อน	บัวชี้แน่	<i>Nymphaea nouchali</i> Burm.f./Nymphaeaceae/CS049	ดอก	ฝาดหอมเย็น	เย็น	แช่ด้วย	อาบ
	หม่อน	มอนเอื้อ	<i>Morus alba</i> L./Moraceae/CS086	ราก	จืดเย็น		น้ำฝน	
De16	ถั่วแปบ	หมากแปบ	<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet /Fabaceae /CS213	ใบ	เผื่อน	เย็น	ตำ ละลาย	ทา
							น้ำสุรา	
De17	มะลิ	ดอกซ้อนน้อย	<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton /Oleaceae /CS006	ราก	เย็นเมา	เย็น	ฝนด้วยหิน	ทา
							ละลาย	
							น้ำฝน	
De18	บอระเพ็ด	เคื่อเขาฮอ	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook.f. & Thomson/Menispermaceae/CS212	เถา	ขมเย็น	เย็น	ตำ ผสมน้ำ	ทา
							สุรา	
De19	เตยหอม	เตย	<i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb./Pandanaeae/CS179	ราก	หวานเย็น	เย็น	ต้มเคือด	อาบ
	ส้มป่อย	ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC./Fabaceae/CS087	ราก	ขม		เอาน้ำ	
De20	รางจืด	รางจืด	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl./Acanthaceae/CS068	ราก	จืดเย็น	เย็น	ฝนด้วยหิน	ทา
							ละลาย	
							น้ำฝน	
De21	นมแมว	น้ำเต้าน้อย	<i>Uvaria micrantha</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson/Annonaceae/CS174	ราก	ฝาดเผื่อน	เย็น	ฝนด้วยหิน	ทา
	น้ำเต้า	หมากน้ำ	<i>Lagenaria siceraria</i> (Molina) Standl./Cucurbitaceae/CS206	ผล	เย็น		ละลาย	
	ขมิ้นอ้อย	ข้าวหมื่นขึ้น	<i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe/Zingiberaceae/CS027	เหง้า	ฝาดเผื่อน		น้ำฝน	
De22	มะคำดีควาย	หมากชัก	<i>Sapindus rarak</i> DC./Sapindaceae/CS207	ราก	เผื่อนขม	เย็น	ฝนด้วยหิน	ทา
	มะขามป้อม	ขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L./Phyllanthaceae/CS055	เปลือกต้น	ฝาดขม		ละลาย	
							น้ำมะนาว	
De23	พลูช้าง	พู่ช้าง	<i>Scindapsus officinalis</i> (Roxb.) Schott/Araceae/CS208	ใบ	เผื่อน	เย็น	ตำ ผสม	ทา
	บอระเพ็ด	เคื่อเขาฮอ	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook.f. & Thomson/Menispermaceae/CS212	เถา	ขมเย็น		น้ำข้าวเจ้า	
De24	ชะมวง	หมากละมิง	<i>Garcinia cowa</i> Roxb. ex Choisy /Clusiaceae /CS149	ใบ	เปรี้ยว	เย็น	ตำ ผสม	ทา
	มะลิ	ดอกซ้อนน้อย	<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton/Oleaceae/CS006	ราก	เย็นเมา		น้ำข้าวเจ้า	
	ขมิ้นอ้อย	ข้าวหมื่นขึ้น	<i>Curcuma zedoaria</i> (Christm.) Roscoe/Zingiberaceae/CS027	เหง้า	ฝาดเผื่อน			
De25	ขุมแสง	สมแสง	<i>Xanthophyllum lanceatum</i> J.J.Sm./Polygalaceae/CS176	เปลือกต้น	เมาเบื่อ	เย็น	แช่ด้วย	อาบ
	มะเค็ด	หนามแห่ง	<i>Catunaregam tomentosa</i> (Blume ex DC.) Tirveng./Rubiaceae/CS144	เปลือกต้น	เผื่อน		น้ำฝน	
	มะกอก	หมากกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz/Anacardiaceae/CS166	เปลือกต้น	ฝาดเย็น			
	ส้มป่อย	ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC./Fabaceae/CS087	ราก	ขม			
	ข่อย	ส้มพอ	<i>Streblus asper</i> Lour./Moraceae/CS022	ใบ	เมาเผื่อน			
	เถียงงพริ้ว	บงนัง	<i>Carallia brachiata</i> (Lour.) Merr./Rhizophoraceae/CS210	เปลือกต้น	ฝาดเย็น			
	นางแอ							
De26	เข็มขาว	เข็มขาว	<i>Pavetta indica</i> Roxb. ex Sm./Rubiaceae/CS146	ราก	เย็นหวาน	เย็น	แช่ด้วย	กิน
	เข็มแดง	เข็มแดง	<i>Ixora lobbii</i> Loudon/Rubiaceae/CS151	ราก	เย็นหวาน		น้ำฝน	
	จิวบ้าน	จิวแดง	<i>Bombax ceiba</i> L./Malvaceae/CS081	ราก	จืดเย็น			
	จิวป่า	จิวต้อน	<i>Bombax anceps</i> Pierre/Malvaceae/CS209	ราก	เมา			
	เถาพันช้าย	เคื่อจาง	<i>Spatholobus parviflorus</i> (DC.) Kuntze/Fabaceae/CS211	ราก	เมาเบื่อ			

กลุ่มยาที่มีฤทธิ์เฉพาะต่อโรคผิวหนังอักเสบ พบในพืชสมุนไพรที่มีสรรพคุณช่วยรักษาโรคผิวหนัง แก่น้ำเหลืองเสีย สมานแผล และแก้ผื่นคัน ได้แก่ ก้างปลาเคี้ยว มีฤทธิ์รักษาผิวหนังอักเสบ (Eczema healing) (Manjula and Norman, 2017) ขมิ้นชัน มีฤทธิ์รักษาผิวหนังอักเสบจากการระคายเคือง (Irritant dermatitis healing) (Mukhopadhyay et al., 1982) และต้านอาการผื่นคัน (Antipruritic) (Lee et al., 2018)

เมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางการรักษาโรคผิวหนังอักเสบของแพทย์แผนปัจจุบัน พบว่าหลักการรักษาโรคผิวหนังอักเสบทางแพทย์แผนปัจจุบัน มีการใช้ยาโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มยาที่ลดภาวะอักเสบบริเวณผิวหนังซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการเกิดโรค เช่น ยากลุ่มคอร์ติโคสเตียรอยด์ (Corticosteroids) และยากลุ่ม Topical macrolide immune suppressants และ 2) กลุ่มยาบรรเทาอาการอื่น ๆ ของโรค เช่น ยาบรรเทาอาการคันและอาการแสบของผิวหนัง เป็นต้น ในกลุ่มคอร์ติโคสเตียรอยด์ มีฤทธิ์ลดการอักเสบโดยยับยั้งการหลั่ง Phospholipase A₂ ซึ่งเป็นเอนไซม์ที่จำเป็นในการสังเคราะห์ Prostaglandins, Leukotrienes และ Arachidonic acid derivatives มีฤทธิ์กีดการทำงานของภูมิคุ้มกันโดยกีดการสร้าง Humoral factors ที่เกี่ยวข้องกับการอักเสบ และมี Antiproliferative effect โดยรบกวนการสังเคราะห์ DNA และ Mitosis ส่วนยากลุ่ม Topical macrolide immune suppressants หรือ Calcineurin inhibitors นั้น ออกฤทธิ์โดยจับกับ Macrophilin 12 (FKBP-12) ในเซลล์ผิวหนังที่มีการอักเสบ ทำให้ยับยั้ง Calcineurin ซึ่งเป็น Calcium-dependent phosphatase จึงทำให้ยับยั้งการเหนี่ยวนำที่ Lymphocyte และป้องกันการหลั่ง Inflammatory cytokines และ Mediators จาก Mast cells และ Basophil รวมถึงยับยั้ง T-lymphocyte, Langerhans cell และ Keratinocyte (นิภาพรรณและอมรธา, 2557; นทพร, 2560)

แสดงให้เห็นว่าพืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยาที่ปรากฏในเอกสารโบราณที่มีสรรพคุณลดความร้อนจากธาตุไฟ และปรับสมดุลธาตุภายในร่างกาย ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคผิวหนังอักเสบ มีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาและมีกลไกการออกฤทธิ์ที่สอดคล้องกับยาที่ใช้รักษาโรคผิวหนังอักเสบของแพทย์แผนปัจจุบัน คือ ต้านการอักเสบ ช่วยสมานแผล ลดอาการปวดและปรับภูมิคุ้มกัน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องต่อการรักษาและช่วยบรรเทาอาการอักเสบของ

ผิวหนัง เช่น รากเอื้องหมายนามีฤทธิ์ยับยั้ง Tumor necrosis factor alpha (TNF- α) ซึ่งเป็น Cytokines ที่เหนี่ยวนำให้เกิดการอักเสบ (Selim and Jaouni, 2016) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่าพืชสมุนไพรบางชนิดสามารถเกิดอันตรกิริยากับยาแผนปัจจุบัน ได้แก่ เหง้าขมิ้นชัน เถาอบระเพ็ด และรากรางจืด (สำนักงานข้อมูลสมุนไพร, 2559; ภาณุพงศ์, 2560) แต่เนื่องจากพืชสมุนไพรดังกล่าวที่ใช้ประกอบตำรับยาเป็นยาสำหรับใช้ภายนอกจึงอาจไม่มีผลต่อการใช้ร่วมกับยาแผนปัจจุบันสำหรับใช้ภายใน อย่างไรก็ตามการเลือกใช้ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังอักเสบจำเป็นต้องมีแนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันการเกิดอันตรกิริยากับยาแผนปัจจุบัน เพื่อไม่ให้ผลการรักษาหรือบำบัดโรคของยาชนิดหนึ่งเปลี่ยนไปเนื่องจากผลของสมุนไพรที่ได้รับร่วมกัน ผลที่เกิดขึ้นอาจทำให้เกิดพิษจากการใช้ยาหรือการรักษาไม่ได้ผลหรือเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาได้ (ชูลีกร และคณะ, 2555)

ดังนั้น การใช้ตำรับยาสมุนไพรรักษาโรคผิวหนังอักเสบควรพิจารณาในการใช้พืชสมุนไพรให้ถูกต้อง ใช้ถูกส่วน ใช้ให้ถูกขนาด ใช้ให้ถูกวิธี และใช้ให้ถูกโรค รวมถึงการออกฤทธิ์ของยาความเป็นพิษ และการเกิดอันตรกิริยากับยาแผนปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการรักษา และบรรเทาความทุกข์ทรมานจากโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ผู้ใช้ได้ตามควรแก่อัตภาพวิสัย

สรุปผลการวิจัย

การใช้ตำรับยารักษาโรคผิวหนังอักเสบที่ปรากฏในเอกสารโบราณอีสานของจังหวัดสกลนคร เป็นองค์ความรู้จากการจดบันทึกของบรรพชนจากประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยหรือเรียนรู้สืบทอดต่อกันมา ซึ่งมีแนวทางการรักษาด้วยการใช้ตำรับยาสมุนไพรตามการวินิจฉัยจากสาเหตุและลักษณะอาการของโรคจากการศึกษาพบว่ามีเรียกชื่อโรคที่ปรากฏในเอกสารโบราณมีหลายชื่อ ได้แก่ ตุ่มคัน คันคาย ออกตุ่ม ออกคาย และประดงคัน เทียบเคียงกับแพทย์แผนไทยได้คือ ตะโจพิการ และเทียบเคียงกับแพทย์แผนปัจจุบันได้คือ โรคผิวหนังอักเสบ (Dermatitis) สามารถรวบรวมตำรับยาได้ทั้งสิ้น 26 ตำรับ และรวบรวมพืชสมุนไพรได้ทั้งสิ้น 61 ชนิด จัดเก็บตัวอย่างอ้างอิง (Voucher Specimens) ไว้ที่ สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งพืชสมุนไพรที่ไม่มีเลขอ้างอิง (Collector No.) ได้แก่ เหมือดแก้ว (*Symplocos racemosa*

Roxb.) และ กระทุ้ม (*Neolamarckia cadamba* (Roxb.) Bosser) เนื่องจากไม่พบพืชชนิดดังกล่าวในพื้นที่สำรวจ จากการ ทบทวนเอกสารพบว่าพืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบตำรับยามีฤทธิ์ทาง เภสัชวิทยาและมีกลไกการออกฤทธิ์ที่สอดคล้องกับยาที่ใช้รักษา โรคผิวหนังอักเสบของแพทย์แผนปัจจุบัน คือ ตำรับการอักเสบ ช่วยสมานแผล ลดอาการปวด และปรับภูมิคุ้มกัน ซึ่งมีความ เกี่ยวข้องต่อการรักษาและช่วยบรรเทาการอักเสบของผิวหนัง และเป็นการรักษาแบบองค์รวมเพื่อปรับสมดุลของธาตุในร่างกาย นอกจากนี้พบว่าพืชบางชนิดสามารถเกิดอันตรายกับยาแผน ปัจจุบัน ผู้รักษาควรพิจารณาในการใช้พืชสมุนไพรให้ถูกต้อง ใช้ถูก ส่วน ไข้ให้ถูกขนาด ไข้ให้ถูกวิธี และไข้ให้ถูกโรค รวมถึงการออก ฤทธิ์ของยา ความเป็นพิษ และการเกิดอันตรายกับยาแผน ปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการรักษาโรค อีกทั้งตำรับยาเหล่านี้ ยังไม่มีการทดสอบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง สำหรับนำไปศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อ สนับสนุนการใช้รักษาโรคผิวหนังอักเสบและต่อยอดในเชิง พานิชย์ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณงานแพทย์แผนไทย สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดสกลนคร และสาขาวิชา การแพทย์แผนไทย คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร ที่สนับสนุนข้อมูลในการวิจัยขอขอบคุณ พ่ออาน อุทโท พ่อพรหมมา จันทะเสน อาจารย์ ดร.อุษา กลิ่นหอม อาจารย์ปิยาภรณ์ แสนศิลา พท.ป.รสมน เพ็งสิงห์ ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญ และหมอพื้นบ้านทุกท่าน ที่กรุณาเสียสละ เวลาแบ่งปันองค์ความรู้ที่มีคุณค่า และขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วน ร่วมในงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

เกศริน มณีบุณ บดินทร์ ชาตะเวที จอมขวัญ ดาคง นัฐพลเคียนขัน และ นงลักษณ์ กุลวรรตต์. (2560). การศึกษาภูมิปัญญาการใช้ สมุนไพรรักษาโรคโลหิตระดูสตรีของหมอพื้นบ้านในจังหวัด กระบี่และสงขลา. วารสารวิทยาศาสตร์บูรพา 22(3): 243-258.

งานแพทย์แผนไทย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร และสาขาวิชา การแพทย์แผนไทย คณะทรัพยากร ธรรมชาติ มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร. (2556). ตำรายา ในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนคร เล่ม 3. สกลนคร: สกลนคร การพิมพ์.

จิรนนท์ อันทะชัย. (2561). ประสิทธิภาพของสมุนไพรพื้นบ้านในการยับยั้ง การเจริญของเชื้อแบคทีเรีย และเชื้อรา. วิทยานิพนธ์วิทยา ศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม: 191 หน้า.

ชยันต์ พิเชียรสุนทร แม้นมาส ขวลิต และวิเชียร จีรวงส์. (2560). คำอธิบายตำราพระโอสถพระนารายณ์: ฉบับเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษามหาราชา 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2542. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

ชุดินันท์ ประสิทธิ์ภูริปริชา เอกชัย คำเกลี้ยง พงศ์ศักดิ์ สุรินตะ และวสันต์ ตีล้า. (2552). ฤทธิ์ปรับภูมิคุ้มกัน ต้านออกซิเดชัน และต้าน จุลชีพของสารสกัดผักพื้นบ้านและสมุนไพรอีสาน. วารสารเภสัช ศาสตร์อีสาน 5(2): 99-107.

สุสิทธิ์ สอนสุวิทย์ ขบาไพร โพธิ์สุยะ ดวงกมล จรุงภูวนิชกุล และนรภัทร พิริยะชานานุสรณ์. (2555). การใช้สมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริม อาหารที่มีโอกาสเกิดอันตรายกับยาที่ใช้ในผู้ป่วยโรคเรื้อรัง. ไทยเภสัชศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ 7(4): 149-154.

ดารณี อ่อนชมจันทร์. (2549). ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

นพพร ชัยพิชิต. (2560). การบริหารทางเภสัชกรรมในโรคผิวหนังอักเสบ. เชียงรายเวชสาร 9(2): 157-172.

นันทวัน บุญยะประภัสร์. (2551). ศัพท์แพทย์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แสงเทียนการพิมพ์.

นิภาพรณ มะลิซ้อน และอมรา ไชยกาญจน์. (2557). ยา สเดียรอยด์ชนิด ทาภายนอกสำหรับการรักษาโรคผิวหนัง. วารสารอาหารและยา 21(3): 4-8.

ภาณุพงศ์ พุทธิรักษ์. (2560). อันตรกิริยาของสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เสริม อาหารกับยาแผนปัจจุบัน. แหล่งข้อมูล: <https://ccpe.pharmacycouncil.org>. ค้นเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2561.

มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม อายุรเวทวิทยาลัย (ชีวโกมารภักจ). (2558). ตำราการแพทย์แผนไทยเดิม (แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์) ฉบับอนุรักษ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

ราชันย์ ภูมา และสมราน สุดดี (2557). ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557. กรุงเทพฯ: สำนักงาน หอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรม อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.

โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ. (2537). ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) พระนคร: พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. 2375 ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ลัดดาวัลย์ ครูปัญญาภาคย์. (2559). ตำราเภสัชกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์.

- วิทยา ปองอมรกุล และสันติ วัฒนฐานะ. (2553). หนังสือชุดพรรณไม้เมืองไทย: พืชสมุนไพร 1. เชียงใหม่: องค์การสวนพฤกษศาสตร์.
- วุฒิ วุฒิธรรมเวช. (2554). คัมภีร์เภสัชรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศิลปสยามบรรณกิจและการพิมพ์.
- สถาบันโรคผิวหนัง. (2561). สถิติโรคผู้ป่วยนอกที่พบตามลำดับ 10 อันดับกลุ่มโรค ปีงบประมาณ 2561. แหล่งข้อมูล: <http://inderm.go.th>. ค้นเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2561.
- สมัย วรรณอุดร. (2557). แบบเรียนอักษรธรรมอีสาน: ฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม: อภิชาดการพิมพ์. หน้า 7-22.
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร. งานแพทย์แผนไทย. (2554ก). ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนคร เล่ม 1. สกลนคร: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร.
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร. งานแพทย์แผนไทย. (2554ข). ตำรายาในเอกสารโบราณจังหวัดสกลนคร เล่ม 2: สมบัติพื่อพรมาจันทะเสน. สกลนคร: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร.
- สำนักงานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. (2559). ฐานข้อมูลอันตรกิริยาระหว่างสมุนไพรกับยาแผนปัจจุบัน. แหล่งข้อมูล: <http://www.medplant.mahidol.ac.th>. ค้นเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2561.
- อุษา กลิ่นหอม. (2552). การสังคายนาตำรายาพื้นบ้านอีสาน: กรณีใช้หมากไม้. กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์.
- Abirami, M. S., Indhumathy, R., Devi, G. S., Kumar, D. S., Sudarvoli, M. and Nandini, R. (2011). Evaluation of the wound healing and anti-inflammatory activity of whole plant of *Luffa cylindrica* (Linn). in rats. *Pharmacologyonline* 3(2011): 281-285.
- Anandarajagopal, K., Sunilson, A. J., Ajaykumar, T. V., Ananth, R. and Kamal, S. (2013). *In-vitro* anti-inflammatory evaluation of crude *Bombax ceiba* extracts. *European Journal of Medicinal Plants* 3(1): 99-104.
- Arcueno, R.O., Retumban, J.L.B., Echano, J.E. and Guerrero, J.J.G. (2015). Wound healing potential of *Tinospora crispa* (Willd.) Miers [Menispermaceae] stem on diabetic mice. *Journal of Medicinal Plants Studies* 3(2): 106-109.
- Bhat, P., Hegde, G. R., Hegde, G. and Mulgund, G. S. (2014). Ethnomedicinal plants to cure skin diseases - an account of the traditional knowledge in the coastal parts of Central Western Ghats, Karnataka, India. *Journal of Ethnopharmacology* 151(2014): 493-502.
- Bhatia, N., Singh, A., Sharma, R., Singh, A., Soni, V., Singh, G., Bajaj, J., Dhawan, R. and Singh, B. (2014). Evaluation of burn wound healing potential of aqueous extract of *Morus alba* based cream in rats. *Journal of Phytopharmacology* 3(6): 378-383.
- Bhattacharya, S. and Nagaich, U. (2010). Assessment of anti-nociceptive efficacy of *Costus speciosus* rhizome in swiss albino mice. *Journal of Advanced Pharmaceutical Technology and Research* 1(1): 34-40.
- Bhuvanewari, T., Thiyagarajan, M., Geetha, N. and Venkatachalam, P. (2014). Bioactive compound loaded stable silver nanoparticle synthesis from microwave irradiated aqueous extracellular leaf extracts of *Naringi crenulata* and its wound healing activity in experimental rat model. *Acta Tropica* 135(2014): 55-61.
- Boonyarikpunchai, W., Sukrong, S. and Towiwat, P. (2014). Antinociceptive and anti-inflammatory effects of rosmarinic acid isolated from *Thunbergia laurifolia* Lindl. *Pharmacology Biochemistry and Behavior* 124: 67-73.
- Bridson, D. and Forman, L. (1992). *The herbarium handbook*. 3rd ed. UK: Royal Botanic Garden.
- Chen, J., Wang, X., Qu, Y. G., Chen, Z. P., Cai, H., Liu, X., Xu, F., Lu, T. L. and Cai, B. C. (2012). Analgesic and anti-inflammatory activity and pharmacokinetics of alkaloids from seeds of *Strychnos nux-vomica* after transdermal administration: Effect of changes in alkaloid composition. *Journal of Ethnopharmacology* 139(1): 181-188.
- Cheenpracha, S., Yodsaoe, O., Karalai, C., Ponglimanont, C., Subhadhirasakul, S., Tewtrakul, S. and Kanjana-opas, A. (2006). Potential anti-allergic ent-kaurene diterpenes from the bark of *Suregada multiflora*. *Phytochemistry* 67(24): 2630-2634.
- Ferdous, N. and Hridi, S. U. (2013). Studies on the anti-inflammatory and analgesic efficacy of *Scindapsus officinalis* (roxb.) schott in laboratory animals. *International Journal of Pharmaceutical Sciences and Research* 4(4): 1434-1441.
- Ghule, B. V., Ghante, M. H., Upaganlawar, A. B. and Yeole, P. G. (2006). Analgesic and Anti-inflammatory activities of *Lagenaria siceraria* Stand. fruit juice extract in rats and mice. *Pharmacognosy Magazine* 2(8): 232-238.
- Gupta, A. and Chaphalkar, S. R. (2016). Flow cytometric immunopharmacological studies of aqueous extract of *Ficus racemosa* as an immunomodulator. *International*

- Research Journal of Pharmacy and Medical Sciences 6(3): 108-114.
- Hipol, R. L. B., Cariaga, M. F. N. M. and Hipol, R. M. (2012). Anti-inflammatory activities of the aqueous extract of the stem of *Tinospora crispa* (Family Menispermaceae). *Journal of Neurosurgery* 11(1&2): 88-95.
- Jongchanapong, A., Singharachai, C., Palanuvej, C., Ruangrunsi, N. and Towiwat, P. (2010). Antipyretic and antinociceptive effects of Ben-cha-lo-ka-wi-chian remedy. *Journal of Health Research* 24(1): 15-22.
- Juckmeta, T., Thongdeeying, P. and Itharat, A. (2014). Inhibitory effect on β -hexosaminidase release from RBL-2H3 cells of extracts and Some pure constituents of benchalokawichian, a thai herbal remedy, used for allergic disorders. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine* 2014: 1-8.
- Kiem, P. V., Cuong, L. C. V., Trang, D. T., Nhiem, N. X., Anh, H. L. T., Tai, B. H., Huong, L. M., Minh, C. V., Lee, T. H. Kim, S. Y. and Kim, S. H. (2017). New alkaloids and anti-inflammatory constituents from the leaves of *Antidesma ghaesembilla*. *Natural product communications* 12(1): 11-14.
- Krishnaveni, B., Neeharika, V., Srikanth, A. V. and Madhava, R. B. (2009a). Anti-inflammatory activity of *Carallia brachiata* bark. *International Journal of Applied Pharmaceutics* 1(4): 375-378.
- Krishnaveni, B., Neeharika, V., Venkatesh, S., Padmavathy, R. and Madhava, R. B. (2009b). Wound healing activity of *Carallia brachiata* bark. *Indian Journal of Pharmaceutical Sciences* 71(5): 576-578.
- Kulac, M., Aktas, C., Tulubas, F., Uygur, R., Kanter, M., Erboglu, M., et al. (2013). The effects of topical treatment with curcumin on burn wound healing in rats. *Journal of Molecular Histology* 44(1): 83-90.
- Kumar, S., Sharma, S., Kumar, D., Kumar, K. and Arya, R. (2014). Immunostimulant activity of *Phyllanthus reticulatus* Poir: a useful plant for infectious tropical diseases. *Asian Pacific Journal of Tropical Medicine* 4(1): S491-S495.
- Kwansang, J., Itthipanichpong, C. and Limpanasithikul, W. (2015). Evaluation of wound healing activity of *Thunbergia laurifolia* supercritical carbon dioxide extract in rats with second-degree burn wounds. *Journal of Advanced Pharmaceutical Technology and Research* 6(3): 103-107.
- Lee, H. K., Park, S. B., Chang, S. Y. and Jung, S. J. (2018). Antipruritic effect of curcumin on histamine-induced itching in mice. *Korean Journal of Physiology and Pharmacology* 22(5): 547-554.
- Liju, V. B., Jeena, K. and Kuttan, R. (2011). An evaluation of antioxidant, anti-inflammatory, and antinociceptive activities of essential oil from *Curcuma longa* L. *Indian Journal of Pharmacology* 43(5): 526-531.
- Makabe, H., Maru, N., Kuwabara, A., Kamo, T. and Hirota, M. (2006). Anti-inflammatory sesquiterpenes from *Curcuma zedoaria*. *Natural Product Research* 20(7): 680-685.
- Manjula, V. and Norman, T. S. J. (2017). Skin healing activity of *Naringi crenulata* and *Phyllanthus reticulatus*. *Journal of Pharmaceutical Innovation* 6(9): 376-378.
- Mehjabeen, A., Mansoor, M. J., Noor, R., Asif-Bin, M. and Shafi, O. (2014). Antidiarrhoeal, anti-inflammatory and analgesic activities of *Symplocos racemosa* roxb. bark. *Pakistan Journal of Pharmaceutical Sciences* 27(6): 2221-2226.
- Mukhopadhyay, A., Basu, N., Ghatak, N. and Gujral, P. K. (1982). Anti-inflammatory and irritant activities of curcumin analogues in rats. *Journal of Inflammation Research* 12(4): 508-515.
- Murti, K. and Kumar, U. (2012). Enhancement of wound healing with roots of *Ficus racemosa* L. in albino rats. *Asian Pacific Journal of Tropical Biomedicine* 2(4): 276-280.
- Oyebanji, B. O., Saba, A. B. and Oridupa, O. A. (2014). Antinociceptive and anti-inflammatory activities of methanol extract of the leaves of *Cajanus cajan*. *Niger. Journal of Physiology* 29(2014): 183-188.
- Pandurangan, S. B., Paul, A. S., Savarimuthu, I. and Ali, A. A. (2013). Antinociceptive, immunomodulatory and antipyretic activity of nymphyol isolated from *Nymphaea stellata* (Willd.) flowers. *Biomolecules and Therapeutics* (Seoul) 21(5): 391-397.
- Panda, B. K., Patra, V. J., Mishra, U. S., Kar, S., Panda, B. R. and Hati, M. R. (2009). Analgesic activities of the stem bark extract of *Spondias pinata* (Linn.f) Kurz. *Journal of Pharmacy Research* 2(5): 825-827.
- Plangsombat, N., Rungsardthong, K., Kongkanermit, L., Waranuch, N. and Sarisuta, N. (2016). Anti-inflammatory activity of liposomes of *Asparagus racemosus* root

- extracts prepared by various methods. *Experimental and Therapeutic Medicine* 12(4): 2790-2796.
- Proma, J. J., Faruque, M. O., Rahman, S., Bashar, A. B. M. A. and Rahmatullah, M. (2014). Analgesic potential and phytochemical screening of *Lablab purpureus* aerial parts. *World Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences* 3(10): 165-173.
- Rahman, E. T., Raihan, S. Z., Mahmud, Z. A. and Qais, N. (2014). Analgesic activity of methanol extract and its fractions of *Streblus asper* (Lour.) roots. *World Journal of Pharmacy Research* 3(4): 18-24.
- Rao, B. G., Nath, M. S. and Raju, N. J. (2009). Investigation of anti-inflammatory activity of stem heart wood of *Spondias pinnata*. *International Journal of Chemical Science* 7(1): 294-298.
- Saha, A., Masud, M. A., Bachar, S. C., Kundu, J. K., Datta, B. K. and Nahar, L. (2007). The Analgesic and anti-Inflammatory activities of the extracts of *Phyllanthus reticulatus* in mice model. *Pharmaceutical Biology* 45(5): 355-359.
- Sarada, N., Margret, R. J. and Mohan, V. R. (2012). Anti-inflammatory activity of ethanol extracts of leaf and bark of *Naringi Crenulata* (Roxb.) Nicolson. *International Journal of Pharmaceutical Sciences and Research* 3(11): 4540-4544.
- Sengar, N., Joshi, A., Prasad, S. K., Hemalatha, S. (2015). Anti-inflammatory, analgesic and anti-pyretic activities of standardized root extract of *Jasminum sambac*. *Journal of Ethnopharmacology* 160: 140-148.
- Selim, S. and Jaouni, S. A. (2016). Anti-inflammatory, antioxidant and antiangiogenic activities of diosgenin isolated from traditional medicinal plant, *Costus speciosus* (Koen ex. Retz.) Sm. *Natural Product Research* 30(16): 1830-1833.
- Sharma, J., Gairola, S., Sharma, Y. P. and Gaur, R. D. (2014). Ethnomedicinal plants used to treat skin diseases by Tharu community of district Udham Singh Nagar, Uttarakhand, India. *Journal of Ethnopharmacology* 158(2014): 140-206.
- Sumitra, M., Manikandan, P., Gayathri, V. S., Mahendran, P. and Suguna, L. (2009). *Embllica officinalis* exerts wound healing action through up-regulation of collagen and extracellular signal-regulated kinases (ERK1/2). *Wound Repair and Regeneration* 17(1): 99-107.
- Sunil, L. H. and Priyanka, S. H. (2010). Evaluation of analgesic and anti-inflammatory activity of *Ficus racemosa* Linn. stem bark extract in rats and mice. *Pharmacognosy Journal* 2(6): 65-70.
- Sunitha, V. S., Sunil, M. A., Radhakrishnan, E. K. and Mathew, J. (2015). Immunomodulatory activity of *Caesalpinia sappan* L. extracts on peritoneal macrophage of albino mice. *International Journal of Science and Research* 4(12): 449-452.
- Thakur, M., Connellan, P., Deseo, M. A., Morris, C., Praznik, W., Loeppert, R. and Dixit, V. K. (2012). Characterization and *in vitro* immunomodulatory screening of fructo-oligosaccharides of *Asparagus racemosus* Willd. *International Journal of Biological Macromolecules* 50(1): 77-81.
- Weerawatanakorn, M., Rojsuntornkitti, K., Pan, M. H. and Wongwaiwech, D. (2018). Some Phytochemicals and anti-inflammation effect of juice from *Tiliacora triandra* leaves. *Journal of Food and Nutrition Research* 6(1): 32-38.
- Xu, N., Wang, L., Guan, J., Tang, C., He, N., Zhang, W. and Fu, S. (2018). Wound healing effects of a *Curcuma zedoaria* polysaccharide with platelet-rich plasma exosomes assembled on chitosan/silk hydrogel sponge in a diabetic rat model. *International Journal of Biological Macromolecules* 117: 102-107.
- Yano, S., Terai, M., Shimizu, K. L., Futagami, Y., Horie, S., Tsuchiya, S., Ikegami, F., Sekine, T., Takamoto, K., Saito, K., Ueno, K. and Watanabe, K. (2000). Antiallergic activity of *Curcuma longa* (II): features of inhibitory actions on histamine release from mast cells. *Journal of Natural Medicines* 54(6): 325-329.
- Yimam, M., Lee, Y. C., Moore, B., Jiao, P., Hong, M., Nam, J. B., Kim, M. R., Hyun, E. J., Chu, M., Brownell, L. and Jia, Q. (2016). Analgesic and anti-inflammatory effects of UP1304, a botanical composite containing standardized extracts of *Curcuma longa* and *Morus alba*. *Journal of Integrative Medicine* 14(1): 60-68.